

Korruptsioon ja korruptsioonivastane seadus

Uno Mereste (RiTo 13), Eesti Teaduste Akadeemia akadeemik, VII–IX Riigikogu liige

Korruptsioon on sotsiaalne väärnähtus, millest kalduti taasiseseisvumise esimestest päevadest peale rääkima kui millestki iseseisvumisega seotust, sellest tulenevast või pärast seda levima hakanust. Tagantjärele näis mõnele, et Vene okupatsiooni ajal poleks korruptsiooni just nagu olnudki või kui oli, siis väga piiratud ulatuses. Tegelikult olid asjad vastupidi.

Eestis pole korruptsiooni varem kunagi nii ohtralt esinenud kui Vene okupatsiooni päevil. Ehkki korruptsioon oli Eestis neilgi aastail märksa vähem levinud kui Venemaal ja mitmes teises nn liiduvabariigis, kujunes see ajapikku meilgi mitte ainult majanduse, vaid ka kodanike isikliku elu lahutamatuks osaks.

Kõige madalamail tasandil ja kõige massilisemalt esinenud korruptsiooninähtustest juttu tehes meenutab näiteks politoloog Karmo Tüür, “kuidas Vana Tallinna pudeli vastu sai allkirja vajalikule paberile. Või kuidas viimase võimaluse korras passiti tehase aiaaugu juures ning veeti pooleliitrise peaparanduse eest välja hädavajalikud tagavaraosad”. (Tüür 2005.)

Korruptsioon oli käsu- ja plaanimajanduse süsteemis omandanud niisuguse leviku ja vormirikkuse, et paljusid ametnike ostetavuse-müüdavuse nähtusi ei osatud enam korruptsiooniks pidadagi. Kaugeltki mitte alati ei aidanud, et plaanikomiteest oli saadud mingi materjali ostuluba või ostu sooritamiseks vajalik “fond”, nagu tollal räägiti. Veel oli vaja mitmesuguseid asjamehi, alates mõne ministeeriumi osakonna “vastutavast seltsimehest” kuni laojuhatajani, mingil viisil heatahtlikuks muuta, sest teisiti ostu sooritamiseks vajalikud paberid lihtsalt ei liikunud. Kõneldi ülemuste määramisest kui täiesti “normaalsest” nähtusest, milleta ei tulda kuidagi toime. Normaalseks peeti paljudel puhkudel meelega andmist ametnikele või nende meelespidamist, mis võis avalduda neile endile või nende abikaasadele ja teistele pereliikmetele defitsiitsete ja hinnaliste kinkide tegemises, rikkalike lõunasöökide väljategemises, puhkekodutuosikute andmises jms. Kui mõne keskasutuse teatud ülemusi polnud määritud või väärilisel viisil meeles peetud, oli nende asutustega peaaegu lootusetu asju ajada.

“Päästev” korruptsioon

Kõik sõjajärgsed aastad sõitis mööda suurt punaimpeeriumi ringi miljoneid varustajaid (mõnedel andmetel viis miljonit), kes võlusid oma kohvrites kaasas kantud ja “vastutavatele seltsimeestele” tehtud kingitustega välja defitsiitset materjale, masinaid ja varuosi, milleta nende ettevõtted ei suutnud oma tootmisplaane täita. Eesti ettevõtete varustajad kandsid mööda liitu laiali “Marati” pesu, “Arsi” villaseid kampsuneid, “Vana Tallinna” ja “Kännu Kuke” pudeleid, “Kalevi” šokolaaditahvleid ja kommikarpe ning muudki, mida kõikjal tänu ja seejärel ka oodatud tähelepanuosutamise vastu võeti. Paljude ametkondade kohta oli teada, et esemelistele kingitustele eelistatakse raha. Selleks oli varustajail kaasas suuri, mitte kusagil arvel olevaid rahasummasid.

Varustajate esindatud korrupsiooni nimetasid majandusmehed sugugi mitte naljatamisi “positiivseks” või “päästvaks” korrupsiooniks. See aitas täita käsu- ja plaanimajanduse süsteemis alatasa ilmnevaid paratamatuid lünki. Ilma sellist tüüpi korrupsiooni nii laia levikuta oleks reaalsotsialistlik majandus palju varem kokku varisenud, kui ta tegelikult varises.

Korrupsiooni levik ja järkjärguline süvenemine oli järjekindlast nõukogulikustumisest lahutamatu. Eestis ja teistes Balti riikides, kus nii kultuuri- kui ka majanduselus oli säilinud palju “kodanlike igandeid” – nagu neist tollal räägiti –, olid mitmed korrupsioonivormid mõne hinnangu kohaselt siiski veel tundmatud või märksa vähem levinud kui paljudes teistes Vene impeeriumi piirkondades. Eesti kõrgkoolidesse pääses näiteks üldjuhul sisseastumiseksamite tulemuste alusel, ilma et kellelegi oleks olnud vaja teha “kingitusi”. Mitme minu moskvalasest tuttava seletust mööda ei olnud see kõikjal suures punaimpeeriumis juba ammu enam nii.

Ühel heal aastal levis anekdoot, et sügiseks polevat mingi linna vanas ja kuulsas ülikoolis üldse üliõpilaste vastuvõttu välja kuulutatud. Kui keegi, kes seda uudist esimest korda kuulma sattus, küsis üllatunult, et ega seda ülikooli ometi sulgema ei kavatseta hakata, vastatud talle: “Oh ei, kes seda ülikooli sulgema hakkab, kõik järgmise aasta üliõpilaskohad sinna on juba veebruarist peale välja müüdnud.”

Anekdoot oli muidugi liialdatud nagu anekdoodid ikka. Midagi tõelähedast selles aga oli. Veendusin selles, kui kogesin, et paljudele “vennasvabariikide” inimestele tundus pea uskumatu, et meie kõrgkoolidesse saadi sisse kellelegi meelega andmata.

Oli üldiselt teada, et Venemaal ei ole kroonilisest kaubavaegusest hoolimata peaaegu midagi, mis poleks suure altkäemaksu eest kättesaadav. Elupõline ja kogenud kaubandusmees, omaaegse ETK tippjuhte Heino Arumaa ütles kunagi, kui oli juttu tema esimestest suurtest erialastest üllatustest, millega ta Venemaal mobiliseerituna oli kokku puutunud, et kuigi seal ei olnud midagi saada, oli siiski ainult kaks asja, mida altkäemaksu eest osta ei saanud – sulametall ja vedel lehmäsõnnik. Ent kui metall on maha jahtunud ja sõnnik tahenenud, müüakse neidki sulle paraja altkäemaksu maksmisel piiramata koguses.

Korrupsiooni kindralid

Inimeste mälu on juba peaaegu täielikult kustunud paljud Vene võimu aastate korrupsiooninähtused toleaegse kommunistliku ladviku kõrgemates kihtides, kuhu tavainimese pilk neid nägema ei ulatunud, ent millest sageli räägiti. Neid nähtusi esines väga mitmesugusel, vahel õige ootamatul ja tänapäeval juba väheusutaval või isegi usutamatul kujul.

Kord ühes Lõuna-Eesti maalilisel kuppelmaastikul asuvas restoranis lõunastades tuli minu lauda noormees, keda ma mäletasin ajast, millal ta õppis Tartu Ülikooli majandusteaduskonna kaubandusharus. Pärast esimeste tervitussõnade vahetamist tundsin huvi, millega ta tegeleb. Sain teada, et ta on sellesama restorani direktor. Önnitlesin teda ja

avaldasin arvamust, et nii kaunis kohas ja nii esindusliku restorani direktor on kindlasti päris meeldiv ja huvitav olla.

Mees ise oli skeptiline ja ütles: “See on tõesti päris tore koht ja ma teeksin seda tööd väga hea meelega, kui mind aga...”

Ta pidas väikese pausi ja jätkas siis vaiksemalt, ent ilmselt raske südamega: “... varsti kuhugi trellide taha ei paigutata.”

Tundsin huvi, milles on asi. Noor direktor lõi käega ja ütles, et mis siin pikalt rääkida, eks ma tean isegi, missugused ohud niisuguses ametis kõige rohkem varitsevad, tema ei ole mingi erand. Pärast mõningast vaikimist tõi ta ühe päris värske näite. Nädalapäevad tagasi liikunud selles rajoonis ringi ülemnõukogu presiidiumi esimees Artur Vader, kellel oli mitu kokkusaamist rajooni kolhoosiesimeeste ja muu “aktiiviga”. Restorani teatati telefonitsi, et veel sama päeva lõunaks tuleb seltsimees Vaderile ja temaga kaasas olevatele seltsimeestele katta laud 12 inimesele. Tellimus sai täidetud ja laud oli õigeks ajaks kenasti kaetud. Tuldi nelja musta Volgaga. Söödi ja joodi umbes kolm tundi, hävitades seejuures ohtralt kallist Armeenia margikonjakit. Seejärel sõideti ära. Arve jäeti tasumata.

Paari päeva pärast helistas direktor Kadriorgu ülemnõukogu presiidiumi ja meenutas, et seltsimees Vaderi ja temaga koos lõunastanud seltskonna restoraniarve jäi neil kogemata tasumata ja on siiani tasumata. Mees telefonitoru otsas ei küsinud, kui suur oli tasumata arve, vaid hoopis: “Kui kaua te selle restorani direktor juba olete?”

Direktor vastanud, et mitte eriti kaua, varsti saab aasta täis. Seepeale esitanud isand ülemnõukogu presiidiumist retoorilise küsimuse: “Ja kui kauaks te kavatsete veel direktoriks jääda?”

See küsimus võtnud minu endise üliõpilase üllatusest keeletuks. Aga kui ta oli veidi toibunud ja tahtnud täpsustuseks küsida, kuidas on direktoriks jäämine seotud restoraniarve maksimisega, oli toru Kadriorus juba hargile pandud. Sellest tuli vist järeldada, et need kaks nähtust on siiski omavahel vägagi lähedalt seotud ja et mehele, kes tolle paljuütleva küsimuse esitas, polnud selliste ülesannete lahendamine esmakordne.

Sunniti olema ebaaus

“See on minu senises praktikas kõige suurem tasumata jäetud arve. Aga väiksemaid vendi, kes peavad ennast samuti suurteks parteiülemusteks ja käivad siin oma naiste ja sõpradega kahe–kolme–neljakesi, ja keda tuleb kah tasuta sööta–joota, on olnud varemgi. Pean kogu aeg mingisuguseid seadusi ja kaubanduseeskirju rikkuma, et omadega mitte põhja kõrbeda,” kinnitas minu vestluskaaslane.

Sain noormehe murest hästi aru. Et selliseid arveid katta, tuleb petta teisi restoranikülastajaid, kirjutada neile suuremaid arveid ja müüa midagi puhvetist kallimalt, kui hinnakirjad ette näevad. Esiteks on kõik niisugused kulude katmise võtted keelatud, nende tõttu võib sattuda tõepoolest kohtu alla. Teiseks loob see ahvatluse – kui oled niiviisi

parteiülemuste tekitatud puudujääke juba mõnda aega edukalt katnud, oled ühel hetkel moraalselt ette valmistatud ka endale samal viisil lisaraha teenima. Nii on kerge osutada ühel päeval kriminaalkurjategijaks. Restoranidirektori palk ei olnud Vaderi ülemnõukogu presiidiumi esimeheks olemise aastail ei tea kui suur ja see ahvatlus oli tõsine.

Minu vestluskaaslase jutu algul tehtud märkus, et tema oma restoraniga ei ole mingi erand ja küll ma tean neid muresid ennegi, vastas muidugi tõele. Olin kuulnud varemgi juhtumitest, kus kõrged parteiülemused jätavad kaubamajades tehtud hinnalised ostud ja suured restoraniarved tasumata, eeldades, et nende asutuste juhtidel on nii tekkivate puudujääkide katmiseks piisavalt "kombineerimise" võimalusi. Aga et seda laadi praktikat harrastab ka nii kõrge aukandja nagu ülemnõukogu presiidiumi esimees, kes oli okupatsiooniajal nagu midagi presidendi aseaine taolist või pidanuks põhiseaduse järgi seda olema, kuulsin ma esimest korda.

See ei jäänud viimaseks korraks kuulda Vaderi heldusest oma kaaslasid sööta-joota ja selle eest mitte maksta. Veel samal aastal kuulsin peaaegu sõna-sõnalt samasuguse loo, mis oli leidnud aset ühes teises, Tallinna-Tartu maantee lähedases Koeru körtsis. Seda restorani peeti neil aastail silmapaistvalt heaks ja stiilseks söögi- ja joogikohaks, kus oli väga hea rahvusroogade valik ja ka eeskujulik teenindamine.

Vaderi "tasuta" joomingute puhul häiris mitte ainult arvete teadlik maksmata jätmine, mis juba iseenesest on karistusväärne, vaid palju rohkem see, et nii provotseeriti inimesi, kes oleksid tahtnud olla ausad, astuma kuritegelikule tee, sest teisiti neil lihtsalt ei lastud teatud ametikohtadel töötada.

Artur Vader ja teised temataolised parteituusad toimisid sel viisil aastate kaupa nagu korrupsiooni mootorid: nad sundisid inimesi leidma ebaseaduslikke teid nende tasumata arvete katmiseks. Muidugi ei saanud restorani- või kauplusedirektor seda teha üksi, vaid pidi kaasa tõmbama ka mõne lähialluva. Kaasatõmmatuile tuli sel eesmärgil omakorda tagada mingisuguseid võimalusi petturlusega tegelda ja sellele läbi sõrmede vaadata. Nõnda laienes majanduslik kuritegevus nagu laviin.

Kas on vaja korrupsioonivastast seadust?

Eramajanduse järkjärgulise laienemise ja riikliku majandussektori kokkutõmbumisega ametnike osatähtsus mis tahes varade jaotamisel vähenes. Ühtlasi tõmbus kokku korrupsiooni võimalik leviala. Aegamisi kadus kaupade krooniline defitsiitsus ja kadusid ka kaubad, mida leti alt ainult tuttavaile või meelehea andjaile väljastati. Neidsamu kaupu oli nüüd külluses leti peal, kust neid pakuti rikkalikus valikus kõigile soovijaile.

Lauskorrupsiooni edasisele levikule oli eramajandusele ülemineku alustamise ja kommunistliku partei piiramatult omavolitseva juhtladviku võimult kõrvaldamisega piir pandud. Seetõttu muutusid korrupsiooniilmingud paremini nähtavaks ja neid hakati aegamisi taas ka korrupsioonina mõistma. Neist hakati rääkima ja kirjutama ajalehtedes, eriti neist, mis seostusid erastamisega. Omamoodi vastuoluline nähtus oli, et korrupsioon

muutus nähtavaks ja sellest hakati kirjutama just siis, kui tekkisid eeldused selle jõudsaks taandumiseks.

Nõukogude ajal omandatud ja inertsil mõjul edasi õilmitsev korrupsioon muutus Vene võimu alt vabanenud Eestis iga päevaga aina väljakannatamatumaks. Kui okupatsioonitingimustes tuli kõike, mida okupatsioon oli endaga toonud, enam-vähem vaikides välja kannatada, siis nüüd esitati õigustatud küsimus: miks korrupsiooni vastu ometi midagi otsustavat ette ei võeta? Kõige teravamalt väljendas seda vast Hellar Grabbi Päevalehes. Tema hinnangul täitis Eesti ajakirjandus "kiiduväärselt oma kohust sellistele nähtustele tähelepanu juhtimisel ja korrupsiooni paljastamisel. Kuid see on nagu hane selga vesi. Need, kes oma kohust ei täida, on valitsus ja Riigikogu". (Grabbi 1994.)

Riigikontrolör Hindrek Meri kõneles Riigikogu kõnepuldist korduvalt korrupsiooni laostavast mõjust majandusele ja riigivõimu abitusest selle vastu võitlemisel, sest puudusid seadused, mille alusel isegi täiesti ilmseid kuritegude sooritajaid karistada. Kohtud ei võtnud seetõttu paljusid korrupsiooniasju isegi arutamisele. Teiste puhul lõppes kohtulik arutus tühise karistusega või vaibus niisama, ehkki riigile oli tekitatud vahel miljonitesse kroonidesse ulatuv kahju, mis tähendab, et osavilil mahhinaatoreil oli õnnestunud karistamatult omastada maksumaksjate raha.

Asi jõudis kohati selleni, et mõned kelkisid isegi ajaleheveergudel oskusega riigi ja kaaskodanike raha oma taskusse kühveldada. Tsiiviliseeritud maailmas ei tihkaks selliste avaldustega esineda ka kõige paadunud kurjategija. Meil aga näiteks seletas üks ise endast väga heal arvamusel olev tegelane: "Müüsin, jah, iseendale võileivahinna eest riigi vara, aga näidake mulle, missuguse Eesti seaduse alusel mind selle eest karistada saab!"

Justiitsministeerium pidas korrupsioonivastast seadust tarbetuks

Olin veendunud, et etteheited Riigikogule, kes pole korrupsiooni tõkestamiseks vajalikke seadusi suutnud kehtestada, olid põhjendatud. Uuris in juba esimestest Riigikokku kuulumise päevadest, kuidas nii kiiresti kui võimalik käivitada korrupsiooni tõkestava seaduseelnõu menetlemist. Katsed justiitsministeeriumi sellest huvituma panna ei õnnestunud. Selgus, et neil on ettevalmistamisel hulk nende arvates palju tähtsamaid eelnõusid, mille kohta oli koostatud pikk nimekiri. Korrupsioonivastast seadust selles nimekirjas ei olnud. See tähendas, et lähema kahe-kolme aasta, aga võib-olla veel palju pikemagi aja jooksul pole justiitsministeeriumil aega sellise ebastandardse eelnõu koostamisega ennast koormata. Halvim oli, et nad pidasid sellist seadust tarbetuks.

Ebastandardseks nimetati minu kavandatud korrupsioonivastast seadust seepärast, et varem, enne sõda, polnud Eestis niisuguse nimetusega seadust kehtinud ja ka paljudes välisriikides on otse nii nimetatavad seadused tundmatud. Anti mõista, et soov mingit eraldi korrupsioonivastast seadust teha lõhnab juriidilise asjatundmatuse järele – altkäemaksuvastased sätted kriminaalseadustikus reguleerivad kõik suurepäraselt ära, mida sel alal on vaja reguleerida. Kõne alla võiks tulla ainult altkäemaksu andmist ja võtmist käsitlevate sätete täpsustamine, mitte aga eraldi seadus.

Altkäemaks ja korrupsioon pole identsed

Sellega, et altkäemaks ja korrupsioon on identsed mõisted, ei saanud kuidagi nõustuda. Olin kindlalt veendunud, et korrupsioon on märgatavalt laiem mõiste. Altkäemaksude andmine-võtmine on ainult üks, tõsi küll, kõige paremini tuntud korrupsioonivorm.

Pöördusin riigikontrolli poole. Pidasime Hindrek Meriga tema riigikontrolörikabinetis sel teemal maha pika sõbraliku vestluse. Meri kiitis minu kavandatud seaduse idee põhimõtteliselt heaks ja pidas selle võimalikult kiiret vastuvõtmist äärmiselt vajalikuks. Ta avaldas arvamust, et kui selline seadus oleks olemas, muutuks võitlus korrupsiooni vastu kindlasti märksa tõhusamaks isegi sellisel juhul, kui seadus oleks esialgu mitte eriti täiuslik ja nõuaks juba varsti täpsustamist ja täiendamist. Siis oleks vähemalt, mida täpsustada ja täiendada; praegu pole midagi. Ta soovitas ühel oma alluval juristil, nende ametkonna kõige silmapaistvamal asjatundjal, nagu ta ütles, eelnõu koostamises osaleda.

Tegelikult selgus, et too silmapaistev asjatundja, väga meheliku oleku ja autoriteetse hääletooniga isand, ei näidanud asja vastu üles vähimatki huvi. Ta asus samuti seisukohale, et kui on väga head seadused altkäemaksude vastu võitlemiseks, on kõik korras ja mingit korrupsioonivastast seadust pole vaja. Tema tugevaim argument oli, et sellist seadust ei olnud Eesti õigussüsteemis ka enne okupatsiooni. Minu seletused, et ainult altkäemaksuvastaste sätetega korrupsiooni ei talitse, näisid teda veenvat ainult selles, et olen asjatundmatu võhik, kellega vestlemiseks pole mõtet isegi mitte aega raisata. Minu väited, et enne sõda polnud korrupsioon meil nii levinud ega esinenud nii mitmekesistes vormides nagu nüüd, pärast aastakümnetepikkust Vene okupatsiooni, jätsid ta täiesti külmaks. Tema seisukoht oli kindel: ei olevat üldse selge, mis on korrupsioon juriidilises mõttes; niisuguse udu hajutamiseks eraldi seaduse väljamõtlemine on täiesti tühi töö.

Niisamasuguseid mõtteid väljendasid mõned teisedki juristid, kes pretendeerisid olema kõigis õigusasjades ülimald asjatundjad, ent olid vähe lugenud erialast lääne kirjandust, polnud küllalt tähelepanelikult jälginud õigussüsteemi arengut maailmas ega viitsinud ka oma peaga mõelda. Tõenäoliselt kordasid nad mõtteid, mida olid ülikoolis mõne nõukogudeaegse õppejõu suust kuulnud ja kriitikavõimetult omaks võtnud. Õnneks oli meil selleks ajaks ka juba teistsuguseid juriste, tõsi küll, mitte nii nimekaid, kes nägid asja teises valguses. Pidasime nendega mõned sissejuhatavad kohvikuvestlused ja seejärel asusime juba sihikindlamalt tööle.

Kogunesime paari-kolmekesi minu juurde koju ja asusime eelnõu või õigemini selle projekti kirja panema. Enne kui meile endile hakkas tunduma, et me seatud ülesandega hakkama saame, kulus paar nädalat enam-vähem üle päeva toimuvaid koosistumisi ümber laua, millel oli vaimu värskendamiseks ja väsimuse peletamiseks kohvikann ja konjakipudel. Kohvi kulus meie istumistel ohtralt, konjakit väga vähe. Tihti möödus õhtu nii, et pudelit ei avatudki. Seltskond laua ümber vaheldus; tegime tööd tihti ainult kahekesi, üle kolme ei olnud kohal aga kunagi. Arvutisse toksisin meie ühised seisukohad mina, olin meie väikeses seltskonnas ainus, kes valdas vabalt masinakirja.

Õiguse nimel

Kui eelnõu hakkas juba enam-vähem valmis saama, otsustasime oma töörühmale ka nime panna. Valisime üksmeelselt nimeks ladinakeelse IPSO JURE, mis tähendab eesti keeles "õiguse nimel". Pisut deklaratiivne see tundus, ent õigust me ju oma eelnõuga taotlesime, ei muud. Nimepanek oli vajalik seetõttu, et kuigi koostasime eelnõu minu algatusel, ei tahtnud ma selle koostamise au üksnes endale võtta; minu kaastöötajate osa selle kujunemisel oli selleks liiga suur. Abimeestel oli aga kindel soov, et nende nimesid eelnõuga ühenduses ei mainitaks. Nad kartsid nähtavasti, et sellest võib neile mingil hetkel või mingitel asjaoludel isiklikke pahandusi tekkida. Mis asjaolud need olid, jäi mulle selgusetuks.

Justiitsministeeriumis töötavate meeste puhul arvasin, et küllap on mõned selle asutuse vanemad juhtjuristid kuulutanud korrupsioonivastase seaduse idee nii rumalaks, et sellega tegelemist võidakse mõnele nooremale suureks patuks arvata, mis võib tema karjääri kahjustada. Aga võib-olla olid need põhjused siiski hoopis teistsugused, rohkem isiklikku laadi. Igatahes lubasin, et esitan eelnõu IPSO JURE nimel kui üks selle autoreist ega nimeta ühegi kaasautori nime.

Puruvanakeste tähtsaim algatus

VII Riigikogus valitses veel tugev iseseisvusvõitluse aastaile iseloomulik rahva üksmeelsuse vaim. Ehkki Riigikogu koosseis jaotus erakonniti nii, nagu see valimiste tulemuste alusel jaotus, said kõik seletamatagi aru, et paljud küsimused tuleb lahendada mitte erakondlikest, vaid rahva ühishuvidest lähtudes. Mõte, et Riigikogu liikmed võiksid töötada seda laadi probleemide üksikasjalikumaks käsitlemiseks mitte ainult erakondliku kuuluvuse järgi moodustatud fraktsioonides, vaid ka mingis erakondadevahelises töörühmas, ei vajanud erilist seletamist. Moodustasime sellise rühma mitmest eri fraktsiooni kuuluvast Riigikogu liikmest eesmärgiga arutada selles suhteliselt laiemat huvi pakkuvaid küsimusi kui need, mis olid päevakorras fraktsioonides. Rühm kujunes kiiresti ja probleeme sõbralikuks arutluseks jätkus. Meeles on, et väga sageli olid seal ja võtsid innukalt sõna Ülo Vooglaid, Ilmar Mändmets, Paul-Olev Mõtsküla, Arvo Valton ja Endel Eero.

Kui olime mitu pikemat sisukat arutlust ära pidanud, panime tähele, et koos käivad peamiselt keskmisest vanemad Riigikogu liikmed. See andis aluse mõttele anda meie seltskonnale teatava eneseiroonia varjundiga nimetus Fraktsioonidevaheline Ühendus PURUVANAKESED. Tajusime ka, et kui me juba omaette rühm oleme, ehkki mitteametlik, peaks sellel ka esimees olema. Valisime Puruvanakeste esimeheks kirjanik Arvo Valtoni ehk nii nagu ta Riigikogus oma ametliku kodanikunimega esines, Arvo Vallikivi.

Ehkki Puruvanakesed oli mitteametlik, peenemalt inofitsiaalne parlamendirühm, tegime tolleaegse peaministri Mart Laari juurde kollektiivse külaskäigu, kus selgitasime oma taotlusi. Sellega olime vähemalt enda arvates omandanud midagi poolametliku staatuse taolist.

Ühel järjekordsel Puruvanakeste koosolemisel, kus arutati meie ühiskonna ja majanduse arengu aktuaalseid valuküsimusi, tõusis arutlusaineks korrupsioon. Ei mäleta, mille kohta ma sõna võtsin, ent mäletan selgesti, et Arvo Valton tegi mulle pärast sõnavõttu, milles ta

leidis ilmselt midagi vastuvõetamatut, väga tõsise etteheite: “Nüüd on asi täiesti selge, ka Mereste on üle läinud korrupsiooni mahitajate leeri.”

Vaidlesin Valtonile vastu kõigis üksikasjades, millest ta pidas võimalikuks tuletada järelduse mind korrupsiooni mahitamises süüdistada. Lõpuks ütlesin: vähe sellest, et ma korrupsiooni mis tahes viisil ei mahita ega kavatse ka tulevikus mahitama hakata, juhendan ma juba mõnda aega väikest asjahuviliste töörühma, mis koostab korrupsiooni vastu võitlemise seaduse eelnõu.

See teade tekitas huvi. Mind paluti asja lähemalt tutvustada ja tehti ettepanek eelnõu oma koosolekuil arutada ning lõpuks Puruvanakeste nimel Riigikogu menetlusse esitada. Kui eelnõu oli meie kitsamas IPSO JURE rühmas lõplikul kujul valminud, arutasimegi seda Puruvanakeste koosolekuil õige mitu korda ja tegime mõningaid parandusi, millega eelnõu kaasautorite ring laienes veelgi.

Ideel mõjukaid vastaseid

Puruvanakeste koosolekud olid avalikud. Kuuldus, et tegemisel on korrupsioonivastane eelnõu, levis ootamatult laialt. Kui päevakorda tõusis selle menetlusse andmine, selgus veel arvukalt riigikoguliikmeid, kes meie üritusega ühineda tahtsid. Kokku sai neid 25; esindatud olid vist küll kõik erakonnad. Ehkki mõtte tekkimisel olin esialgu kavatsenud selle eelnõu ise Riigikogu menetlusse anda, loovutasin selle au nüüd meeleldi Arvo Valtonile kui Puruvanakeste esimehele. Arvasin, et minu distantseerumine eelnõu jooksvatest aruteludest sillutab selle vastuvõtmisele suhteliselt ladusamat teed, sest olin juba ammu märganud, et minu korrupsiooniteemalised esinemised käisid viimasel ajal mõnele ennast eksimatuks õigusloomeeksperdik pidaja närvidele. Valtonisse, kes polnud ennast selle teema käsitlemisega “kompromiteerinud”, suhtusid nad märksa rahulikumalt. Oletasime, et kui eelnõu peamine eestkõneleja on Valton, kujuneb selle menetlemine mitte eriti aeganõudvaks.

Valton esitas eelnõu menetlusse 1993. aasta novembris 25 Riigikogu liikme nimel, need olid (tähestiku järjekorras) Priit Aimla, Rein Arjukese, Endel Eero, Vootele Hansen, Tunne Kelam, Avo Kiir, Krista Kilvet, Valve Kirsipuu, Kalle Kulbok, Daimar Liiv, Ants–Enno Lõhmus, Uno Mereste, Paul–Olev Mõtsküla, Ilmar Mändmets, Aap Neljas, Kalju Põldvere, Ilmar Pärtelpoeg, Kuno Raude, Heiki Raudla, Enn Tarto, Olli Toomik, Arvo Vallikivi, Heido Vitsur, Ülo Vooglaid ja Raoul Üksvärav. Eelnõu sai ametliku dokumendinumbriga SE 365. See number kulus varsti kõigile pähe, sest eelnõu menetlus tuli mitte kiire ja kerge, nagu probleemi aktuaalsust ja esitajate arvu silmas pidades olime lootnud, vaid just ootamatult pikk ja vaevaline.

Juba enne eelnõu esimesele lugemisele panekut ilmnes, et sellise seaduse kehtestamise ideel on mõjukaid vastaseid. Nõukogude ajast säilinud traditsioon, õigemini küll kinnisidee, mis tollal oli veel täies aus, nõudis eelnõudega nn kooskõlastamisringi läbimist, mis andis võimaluse menetlust venitada või isegi provotseeris sellele. Kogemused näitasid, et vastavalt eelhäälestatud “asjatundjate” käe all võivad seaduseelnõud sellise kooskõlastamise tulemusel järk–järgult aina vesisemaks muutudes kaotada lõpuks kogu regulatiivse sisu. Oht, et korrupsioonivastane seadus võib pärast hulga autoriteetsete asutustega ja neis töötavate,

ennast õigusloome ekspertideks pidavate tegelastega kooskõlastamist muutuda lõpptulemusena täiesti mõjutuks tühiste fraaside koguks, oli igatahes suur. Möödamattes olgu öeldud, et ettekujutus, nagu peaks Riigikogu seadusi valitsusasutustega kooskõlastama, ja et kooskõlastamata seadusi ei saa Riigikogu kehtestada, on räiges vastuolus põhiseaduses sõnastatud parlamentaarse õigusloome põhimõttega. Sellega läheks seadusandlik võim tegelikult üle valitsusasutustele, kellele kuulub põhiseaduse järgi siiski ainult täitevvõim ja kelle ülesanne on seadusi täita, mitte neid anda ega nende andmist oluliselt mõjustada (Mereste 1994a).

Korruptsiooni mõiste “ebajuriidilisus” ja ametnike palgad

Miks korruptsioonivastast seadust ei ole tarvis, miks see on mõttetu või miks seda ei saagi olla, selle kohta esitati Riigikogu kuluaarides, komisjonide koosolekutel, isegi üldkogu istungitel vahel kummalisi arvamusi. Tõljal näisid need arvamused nende esitajatele kõik väga kaalukad.

Üks huvitavaimaid argumente oli, et sellist seadust lihtsalt ei saavat kirjutada, sest korruptsioon olevat üldkeeles mõiste, õiguskeeles selline sõna puudub. Kuna kõik, mida seadustega tahetakse reguleerida, peab olema väljendatud õigusterminoloogias ehk nagu mõnele õpetatud juristile meeldis öelda – “tõlgitud õigusteaduse keelde”, siis tuleneb sellest, et reguleerida saabki ainult seda, mille kohta on mõisted ja sõnad varem kehtinud seadustes olemas. Kuna õigusteaduses korruptsiooni mõistet ei olevat, ei saavat kirja panna ka mingit korruptsioonivastast seadust!

Teiseks oluliseks argumendiks, miks korruptsioonivastasel seadusel polevat mõtet, peeti tõsiasja, et korruptsiooni on juba väga ammu kõikjal esinenud ja esineb tänapäevalgi; ühe seaduse kehtestamisega sellele nähtusele lõppu ei tee. Ainus oluline korruptsiooni vähendav tegur olevat üldise elatustaseme tõus ja eriti nende ametimeeste palgatõus, kes korrumpeeruma kalduvad. Kui kõik ametnikud saavad küllalt kõrget palka, kaob korruptsioon iseenesest. Selleks pole vaja mingit seadust ega selles ettenähtud karistusi.

Et ametnike väga madalad palgad korruptsiooni soodustavad, on õige; et aga ametnike kõrgete palkade puhul korruptsiooni ei esine, oli väljamõeldis. Mõnede andmete järgi on nn heaolumaades, kus ametnikud teenivad hästi või isegi väga hästi, suhteliselt kõrgepalgaliste seas avastatud korruptsioonijuhtumeid suhteliselt rohkemgi kui madalapalgaliste seas. Üldreegel on, et korrumpeerunud madalapalgalised ametnikud lepivad väikeste summade seadusvastase sissekasseerimisega, kõrgepalgalised korruptandid taotlevad aga märksa suuremaid või isegi ülisuuri korruptiivseid tulusid.

1980. aastate algul oli Soome ajakirjanduse vahendusel võimalik mitme kuu jooksul jälgida põnevat ja õpetlikku korruptsioonijuhtumit. Selle peategelane oli meie ametnike tolaeagsete palkadega võrreldes lausa muinasjutuliselt kõrget palka saav Tampere linnapea Pekka Kalervo Paavola. Tuntud juristi ja peale selle veel populaarse poliitikuna oli ta olnud 1972. aastal lühikest aega isegi kohtuminister (meie praeguses mõistes justiitsminister!). Pikaage ja väga usaldusväärse (!) linnapeana oli ta sokutanud mõningaid eeskirju rikkudes, mida tõljal ei märgatud, ehitusfirmale Noppa 1970. aastal linnamaast ülisoodsalt suure maatüki,

kuhu see hakkas maju ehitama ja teenis sellega miljoneid. Mõni aasta hiljem kinkis seesama firma linnapeale eriteenete eest esindusliku suvila. Seda märgati kui ilmset korrupsioonijuhtumit alles siis, kui tehingu sooritamise kui kuriteo aegumistähtaja lõpust olid puudu veel ainult mõni kuu. Lugupeetud linnapea, kes õpetatud juristina seadusi suurepäraselt tundis ja teadis, mis teda ootas, jättis 1984. aastal ühel päeval oma sekretäri lauale kirja, milles teatas, et on otsustanud endalegi ootamatult kohe puhkusele minna ning kadus teadmata suunas. Ta kuulutati tagaotsitavaks, esiteks Soomes, seejärel ka rahvusvaheliselt. Ent ei Soome politsei ega ka Interpol suutnud teda kusagilt leida. Lühikest aega pärast seda laadi majanduskuritegude aegumistähtaja möödumist ilmus mees ise päevavalgele, olles kindel, et tema vastu ei saa enam keegi mingisugust süüdistust esitada.

Jälginis Paavola juhtumit huviga. Minu tollaegse mulje järgi lõppes see meisterlikult sooritatud "täiuslik kuritegu" nii, et mees jäi karistamata, ehkki uurimisel ilmnes, et ta oli pististe võtmisega pidevalt 11 aasta jooksul tegelnud. Mõnede teiste andmete järgi olla teda siiski 1985. aastal karistatud 10 000 marga suuruse rahatrahviga. Hiljem oli kuuldusi ka talle millegi eest tingimisi määratud 10-kuusest vanglakaristusest. Lõppes see asi, kuidas lõppes, arvasin lugupeetud ekslinnapead nüüd surmatunnini oma korrupsioonimeisterlikkuse vilju nautivat ja rahumeeles vaikkeid vanaduspäevi veetvat. Ent eksisin. Mees jätkas vanas vaimus. 1999. aastal oli ta jälle kadunud ja politsei kuulutas ta tagaotsitavaks. Temast kui tuntud korrupandist on juttu olnud veel hiljemgi (Suurkask 2002).

Plekid juristide ametirüül

Niisugused lood, mille peategelased on mitte väikese-, vaid just kõrgepalgalised ametnikud, ei ole maailmas sugugi haruldased. Tänavanurgal liikluseeskirjade rikkujailt altkäemaksu võtvat politseinikku on lihtne tabada. Kõrgepalgaliste ametnike sooritatud korrupsioonikuritegude paljastamine on võrreldamatult raskem, eriti kui nende sooritajad on kõrgesti haritud juristidest linnapead ja ministrid. Levinud kujutlus, et ametnike palkade tõstmisega korrupsioon kaob, tähendas ainult seda, et meil oldi tollal selliste asjadega veel vähe kursis.

Kui eelnõu oli esitatud ja selle kohta oli asjatundjailt kogunenud mitmesuguseid, enamasti eitavaid arvamusi, pidas minu hea tuttav advokaat Hasso Lepik vajalikuks mulle kohvikulaua taga veidi kohaliku korrupsiooni ajalugu tutvustada. Selle lühitutvustuse kõige värvikam fakt oli seotud Tartu Ülikooliga ja moodustas kurva kontrasti kõigega, mida me selle auväärse õppeasutuse kohta teame ning armastame aeg-ajalt meenutada.

1816. aastal andis ülikooli õigusteaduskond kopsaka rahalise hüvitise eest, mis tegelikult oli muidugi altkäemaks, doktorikraadi kahele õigusteadusest ja üldse teadusest mitte midagi teadvale mehele; mõlemad ameti poolest rätsepad. Teated rätsepate nii kõrgest teaduslikust gradueerimisest jõudsid tolle aja liiklusolusid arvestades erakordselt kiiresti Kesk- Euroopasse, muuseas ka Pariisi, ja sealt tagasi Peterburi. Tsaaririigi kõrgetes valitsusringkondades tekkis mõte too korrumppeerunud provintsiülikool sulgeda.

Et asi nii kaugele siiski ei läinud, selles olevat olnud erilisi teeneid tollaegsel vene luulegeeniusel Vassili Žukovskil, kellel olid Tartuga tihedad sidemed. Žukovski mitmed head

tuttavad, muuseas ka tema kauaaegne armastatu, elapid tollal Tartus. Žukovski mitte ainult ei käinud aeg-ajalt Tartus, vaid veetis seal vahel mitu kuud järjest. Žukovski oli parajasti moeluuletaja, kelle värsse loeti ja deklameeriti tsaari õukonnas vaimustusega. Ta käivitanud mõjukates õukonnaringkondades kampaania ülikooli sulgemise mõttest loobuda. Õnneks osutus kampaania edukaks. Ent Tartus alles 1802. aastal taasavatud ülikooli ajalugu oleks võinud asjaolude mõneti teistsugusel viisil kombineerudes korrupsiooni tõttu ka väga lühikeseks kujuneda.

Selle loo, millest ma varem midagi ei teadnud – ehkki olen ülikooli ajaloo kohta mitu paksu köidet läbi lugenud –, mulle ära jutustanud, pidas Lepik väikese hingamispausi ja küsis: “Sa panid muidugi tähele, et see korrupsioonilugu juhtus just õigusteaduskonnas?” Noogutasin. Ta lisas: “Traditsiooniliselt on just õigusteadlased kõikjal ja kõigil aegadel olnud korrupsioonivastaste abinõude tõhustamise kõige energilisemate vastaste seas väga arvukalt esindatud.”

Kui küsisin, miks see nii on kujunenud, vastas ta lakooniliselt: “Ära seda minu käest küsi, ka mina olen ju jurist.”

Eelnõu pikk lihvimine

Korrupsioonivastase seaduse vastu töötajate taktika ja ka argumentatsioon olid eelnõu menetlusse tulekuga muutunud. Enam ei räägitud sellest, et korrupsioonivastast seadust ei saagi koostada (korrupsioon ei ole õigusteaduslik mõiste!) või et sellist seadust pole tarvis, sest korrupsioon kaob olude normaliseerudes iseenesest. Nüüd räägiti peaaesjalikult sellest, et eelnõu sõnastus nõuab lihvimist, täpsustamist ja muutmist, seda tuleb sobitada mitme teise seadusega, mida samuti veel ei ole, ent mis peaksid valmima kindlasti enne jms.

Kui eelnõu menetlus näis tollesse lihvimisse takerduvat, kirjutas Arvo Valton seniste arutluste tulemusi kokku võttes ennast selle ala ekspertideks pidajate omamoodi maffiast, kes “vaidlevad lõputult ühe teoreetilise seisukoha üle, ühe termini või väljenduse üle. Nii blokeerivad nad seaduse ja neil on jumalast kama, mis ühiskonnas toimub. Nii ei saagi vastu võtta korrupsioonivastast seadust, ikka on teda vaja kruttida ja juntida ja edasi lükata.” (Valton 1994.)

Hakkasid levima kuuldused, et tegemist on algatusega, mis ei saagi õnnestuda, see jookseb erakondadevaheliste erimeelsuste tõttu kindlasti tühja. Ehkki olin teatepulga tolle eelnõu menetlemisel üle andnud Valtonile, avaldasin lootuses selliseid kahtlusi hajutada Postimehes pikema artikli. Rõhutasin selles, et tegemist on rahva kaheldamatuid ühishuve silmas pidava eelnõuga, mille puhul ei juhinduta mitte ühe või paari erakonna programmist, et Riigikogu tunnetab oma vastutust ja et selles suunas kavatsetakse tõesti midagi tõsiselt ette võtta (Mereste 1994b).

Ühine tahe korrupsiooni kammitseda avaldus nii, et kannatliku selgitustööga lükati ümber põhjendamata väited seaduse tarbetuse kohta, ja ka nii, et eelnõu teksti täiustati. Arusaadavalt oli eelnõu esimeses variandis paljugi sellist, mida andis parandada ja täpsustada. Kas seejuures läks kaduma ka midagi sellesse autorite ja esitajate poolt kätke-

ideestiku mõjukusest, on küsimus, millel siin ei ole mahti peatuda. Lõpptulemusena eelnõu kvaliteet kaheldamatult tõusis. Nii õiguskaitsekomisjonis kui ka üldkogus toimus eelnõu arutlus Arvo Valtoni pideval aktiivsel osavõtul, kelle isiklik panus selle lõpliku sõnastuse silumisel ja kehtestamise ettevalmistamisel oli väga suur.

Eelnõu viimast lugemist sisse juhatavas sõnavõtus ütles Valton, et selle seaduse "tähendust ja tähtsust ei ole... vaja selgitada, samuti on kõigile selge, mida see tähendab meie ühiskonna tervendamisel, kui me ta vastu võtame. Meil kellelgi ei ole illusioone, et selle seaduse vastuvõtmisel muutub olukord Eestimaal kohe üliheaks. Teatavasti on Hiinas korruptsiooni vastu võideldud vähemalt 3000 aastat ja see ikka veel jätkub..."

Seadus võeti vastu 19. jaanuaril 1995. Selle poolt hääletas 75-st kohal olnud Riigikogu liikmest 52. Vastuhääli ei olnud, ent 23 kohalolnut millegipärast ei hääletanud, mis tähendab, et selle poolt ei olnud kaugelki üksmeelselt.

Vastuvõetud kujul kehtis korruptsioonivastane seadus 1999. aasta jaanuarini, mil see võeti vastu uues redaktsioonis. Selle seletuskirjas rõhutati, et tegemist ei ole põhimõtteliselt uue seadusega, vaid varasema, 1995. aasta seaduse edasiarendusega. Sedagi uut sõnastust on tänaseni muudetud juba 10 korda, seejuures näiteks 2003. aastal isegi kolmel korral. Muudatuste tegemise sagedus näitab esiteks, et seaduses on pikast valmimisajast hoolimata avastatud ikka veel olulisi puudusi, ja teiseks, et korruptsiooni vastu võitlemise probleemid on olnud pidevalt aktuaalsed.

Kas kaua tehtu tuli kaunistada?

On tuntud tõsiasi, et demokraatlikes riikides ei kehti naljalt ühtki seadust, mille kohta poleks kellelgi midagi kritiseerivat öelda. Ka korruptsioonivastane seadus sai mitte ainult hindava, vaid ka kriitilise, juhuti isegi väga kriitilise tähelepanu objektiks. Kehtivas seaduses on avastatud palju "iludusvigu". Siiani kõige teravama kriitikaga on esinenud kaks sõjakat sotsioloogi – Eha–Mai Graf ja Maarja Paul, kes 2000. aastal avaldasid kriitilise monograafia pealkirjaga "Ohjeldamata korruptsioon Eestis – paratamatus või tahtlik poliitika?" (Graf, Paul 2000, 194.)

Pealkirjas esitatud küsimusele vastab raamatu sisu, milles väljendatakse autorite kindlat veendumust, et Eestis on korruptsioon siiani ohjeldamata tahtliku poliitika tulemusena. Pikkade vihaste arutluste kokkuvõtteks võib pidada töö lõpuosa üht sapist alapealkirja: "Korruptsioonivastane seadus kujutab endast sotsiaalset demagoogiat ja on ise korruptsiooni ilming" (sammas, 144).

Autorite arvates on selle seaduse tegijate tõeline eesmärk olnud korruptsiooni laialdaseks levikuks võimalikult soodsate eelduste loomine!!! Raamatus esitatakse ohtralt huvitavaid andmeid ja tarseid tähelepanekuid, millest osa võiks olla hea lähtekoht korruptsioonivastase seaduse edasisele täiustamisele. Ent kõike esitatut kommenteeritakse ja üldistavaid järeldusi sõnastatakse mingist naiivprimitiivsest ettekujutusest lähtudes, mida autorid peavad enesestmõistetavaks ja vaieldamatuks. Nende ettekujutuse kohaselt on korruptsiooniga põhimõtteliselt väga lihtne toime tulla. Eesti taasiseseisvumisega alustati

Grafi ja Pauli arvates ju kõike nagu puhtalt valgelt lehelt, mille täitmise kõik üksikasjad sõltusid ainult meie oma suvast. Iseenesest mõistetavalt oleks Grafi ja Pauli arvates tulnud kehtestada kohe niisugune hea seadus, mis poleks mingit korrupsiooni lubanud (!). Missugune see seadus pidanuks üksikasjus olema, jätavad autorid enda teada, ent arusaadavalt oleks selle hea seaduse kehtestamisega olnud asjad nende arvates ühel pool ja paljud sotsiaalsed pahed tekkimata jäänud: riigi juhtimises poleks tehtud lubamatuid vigu, tervishoiukorralduses oleks olnud kõik kombes ja nii aina edasi. Grafi ja Pauli targa soovitusel oleks too väga hea seadus tulnud teha pealegi veel kohe niisugune, et seda hiljem poleks olnud vaja muuta (!!). Nii oleks see võinud esialgselt sõnastatud kujul kehtida mitte ainult täna, vaid veel kaugemaski tulevikus.

Autorid on veendunud, et kui oleks tahetud asju õigesti korraldada, poleks korrupsiooniga olnud Eestis mingit muret. Et muresid jätkub, tähendab nende arvates seda, et korrupsiooni polegi tahetud likvideerida. Seadus, mis ei vasta autorite ettekujutuses selgesti kangastuvalle "heale" seadusele ja mida peale selle on veel tulnud aeg-ajalt muuta, saab olla muidugi ainult "sotsiaalne demagoogia" ja "ise korrupsiooni ilming"!

Grafi ja Pauli arutlus- ning esituslaad on ladus ja lausa hüpnotiseeriv. Kui neid daame veidigi uskuda, tuleb välja, et Puruvanakesed ja 25 Riigikogu liiget, kes selle eelnõu esitasid, ning kõik teised, kes selle täiustamises on osalenud, on osutanud rahvale karuteene.

Selline järeldus oleks siiski põhjalikult väär. Tegelikku eelarvamusteta vaatlemine juhib hoopis teistele lõpptulemustele.

Esiteks on alusetu oletus, et korrupsioon on (või oli 2000. aastal, kui nende raamat ilmus) Eestis täiesti ohjeldamata. Seda oli suudetud juba mingil määral ohjeldada. Võiks rääkida korrupsiooni seni veel mitterahuldavast ohjeldamisest, mitte aga ohjeldamatusest. Milline on olukord korrupsioonirindel tegelikult, paistab välja võrdlusest mitme teise Euroopa riigiga, eriti nendega, kellel on seljataga samasugune reaalsotsialistlik minevik. Mitme tuntud hinnanguskaala järgi on näiteks meie lähinaabritegi – Läti ja Leedu – korrupsioonitase olnud aastaid kõrgem kui meil.

Teiseks on korrupsioonitase Eestis aastatega alanenud, mitte tõusnud. Kui palju on selles 1995. aastast kehtima hakanud korrupsioonivastase seaduse mõju, ei ole siin põhjust lahkama hakata. Kolmandaks pälvib tähelepanu, et ka riikides, kus pole eales käsu- ja plaanimajandust viljeldud ega seetõttu lauskorrupsiooni oludes elatud, pole korrupsiooni suudetud täielikult välja juurida.

Õeldu ei tähenda, et võiksime saavutatuga rahul olla – korrupsiooni esineb meil veel praegugi talumatult palju, rohkesti korrupsioonijuhtumeid jääb avastamata ja alati ei leia avastatud juhtumid väärilist reageerimist.

Grafi ja Paulil on õigus selles, et meil ei ole rahuldavalt korraldatud seaduste mõjukuse seiret ehk monitooringut. Tuleks uurida, missuguse tõhususega on toimunud korrupsioonivastase seaduse eri sätted ja seaduses siiani tehtud muudatused, missugustel neist on olnud kas korrupsiooni vähendav (või suurendav?) mõju ja missugused on jäänud

hoopis mõjuda. Ehkki sellised uuringud eeldavad astumist meie jaoks siiani vähe tuntud või isegi tundmatule rajale, annab see hindamatu väärtusega teavet seaduse edasiseks täiustamiseks.

Seaduse täiustamine eeldab vähemalt mõne sätte muutmist. Seaduste liiga sage muutmine on ebasoovitav, see kahjustab õigussüsteemi stabiilsust ja kaudselt ka selle tõhusust. Ent ettekujutus, et seadused tuleb teha kohe niisugused, et neid hiljem muuta pole vaja, kuulub eluvõõraste unelmate valda. Tänapäeval ei ole maailmas selliseid riike, kus seadused kehtiksid muutmata kujul aastakümneid ja –sadu. Parlamendid päevast päeva aina sellega tegelevadki, et muuta kehtivaid seadusi või anda uusi seadusi, mis täiustavad (muudavad) riigi õiguskorda.

Kasutatud kirjandus

Grabbi, H. (1994). Kelle käes on võim Eestis? – Päevaleht, 2. märts.

Graf, E.–M., Paul, M. (2000). Ohjeldamata korrupsioon Eestis – paratamatus või tahtlik poliitika? Mida näitab EV korrupsioonivastase seaduse analüüs. Pirgu Arenduskeskus. Tln: Copyminn, 2000.

Mereste, U. (1994a). Kooskõlastamiste kadalipust ei tule laitmatult toimivaid seadusi. – Rahva Hää!, 4. apr. (Artikkel on avaldatud ka kogumikus U. Mereste. Õigusloome radadel. Tln: Juura, 2001, lk 199–205.)

Mereste, U. (1994b). Tahet korrupsiooni kammitseda leidub nii koalitsioonis kui opositsioonis. – Postimees, 28. ja 29. märts. (Artikkel on avaldatud ka kogumikus U. Mereste. Elamisväärse iseseisvuse taastamisel. Tln: Festart, 2003, lk 278–284.

Suurkask, H. (2002). Soome korrupandist poliitik sai taas karistada. – Eesti Päevaleht, 21. märts.

Tüür, K. (2005). Miks me siis ikkagi ei tunne Venemaad? – Eesti Päevaleht, 2. aug.

Valton, A. (1994) = Kalev Kesküla intervjuu "A. Valtoniga absurdi otsimas". – Eesti Ekspress, 11. märts.